

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دموکراسی و اعتبار رأی اکثریت در اسلام

دکتر محمد جواد صالحی

دموکراسی و اعتبار رأی اکثریت در اسلام

کد: ۸۴۵

نویسنده: دکتر محمدجواد صالحی

ناشر و تهیه کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

لیتوگرافی: سروش مهر

چاپ و صحافی: نگارش

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۳

شمارگان: ۱۵۰۰

بها: ۷۵۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پست الکترونیکی: Email: IRC@IRIB.COM

تلفن: ۲۹۳۵۸۰۳ و ۲۹۱۰۶۰۲ شماره: ۲۹۳۳۸۹۲

شابک: - - ۱۹۶۴-۸۶۰۶ - ISBN: 964-8606۰

فهرست مطالب

۱	دیباچه
۳	پیش‌گفتار

● بخش اول: مبانی و ویژگی‌های دموکراسی

۵	مفهوم دموکراسی
۸	پیشینه دموکراسی
۱۰	انواع دموکراسی
۱۲	مبانی دموکراسی
۱۷	ساز و کار دموکراسی
۲۱	اهداف دموکراسی
۲۳	آسیب‌های دموکراسی
۲۶	نتیجه‌گیری

● بخش دوم: مبانی و ویژگی‌های مردم‌سالاری دینی

۲۹	نقش تأسیسی مردم
۳۶	نقش مشورتی مردم
۴۳	نقش نظارتی مردم
۴۸	نتیجه‌گیری

● بخش سوم: اعتبار اکثریت در آموزه‌های دینی

۵۰	مفهوم و انواع اکثریت.
۵۲	نقش اکثریت در نظام سیاسی.
۵۴	اکثریت؛ روش یا ارزش.
۵۵	مبانی عدم مقبولیت اکثریت ارزشی.
۵۸	مبانی مقبولیت اکثریت روشی.
۶۰	محدودیت‌های اکثریت.
۶۲	نتیجه‌گیری.

● بخش چهارم: مبانی و ویژگی‌های نمایندگی

۶۳	مفهوم نمایندگی.
۶۴	اقسام نمایندگی.
۶۵	کار ویژه نمایندگی.
۶۶	مبانی فقهی نمایندگی.
۶۸	نمایندگی و ارکان نظام.
۶۹	ولایت فقیه و نمایندگی.
۷۱	قوای سه‌گانه و نمایندگی.
۷۱	ویژگی‌های نمایندگی.
۷۵	نتیجه‌گیری.

● بخش پنجم: مبانی و ویژگی‌های انتخابات

۷۷	مفهوم انتخابات.
۷۸	پیشینه انتخابات.
۷۹	کار ویژه انتخابات.
۸۳	ماهیت انتخابات.
۸۷	مبانی فقهی انتخابات.
۹۲	ویژگی‌های انتخابات.
۹۵	نتیجه‌گیری.

● بخش ششم: اهداف حکومت اسلامی

- ۹۷ گسترش فرهنگ دینی
- ۹۸ اقامه حق و دفع باطل
- ۹۹ عدالت اجتماعی
- ۱۰۰ تأمین امنیت
- ۱۰۱ رضایت
- ۱۰۱ مشارکت مردم
- ۱۰۲ کارآمدی
- ۱۰۳ رفاه عمومی
- ۱۰۴ حاکمیت قانون
- ۱۰۴ آزادی سیاسی
- ۱۰۵ مبارزه با فساد
- ۱۰۶ وفاق
- ۱۰۷ نتیجه گیری

● بخش هفتم: کاربرد الگوی مردم‌سالاری دینی در رسانه

- ۱۰۹ پیشنهادهای کلی
- ۱۱۰ پیشنهادهای برنامه‌ای
- ۱۱۱ پرسش‌های مردمی
- ۱۱۳ پرسش‌های کارشناسی
- ۱۱۵ کتاب‌نامه

دیباچه

در نظام اسلامی، ولایت فقیه، نماد برجسته اسلامیت نظام و حاکمیت ارزش‌های دینی است و حضور مردم نیز نماد اهمیت دادن به مشارکت و آزادی در چارچوب اندیشه‌های اسلامی به شمار می‌رود.

در دین مبین اسلام روابط مردم و حاکمیت بر اساس تعامل دوسویه و اجرای وظایف متقابل است. انتخاب حاکم اسلامی در چارچوب ضوابط دینی، حق مردم است و افزون بر این، آنان حق مشورت در تصمیم‌گیری‌های او و نظارت بر عملکرد وی را دارند و مناسبات جامعه و حکومت بر پایه اعتماد، همکاری و رعایت حقوق متقابل استوار است.

در حکومت‌های استبدادی و فردی، تصمیم‌گیری‌های سیاسی در اختیار یک فرد و یا یک نهاد است و اکثریت جایگاهی ندارند. مقبولیت اکثریت در آموزه‌های دینی، به رعایت و اهتمام به ارزش‌های اسلامی بستگی دارد و پیروی از آن، در صورتی مجاز است که با باورهای دینی مغایر نباشد. در غیر این صورت، نه تنها دنباله روی از اکثریت جایز نیست، بلکه پی‌آمدهای منفی زیادی را نیز در پی خواهد داشت. در قاموس دینی، اکثریت، اعتبار ذاتی ندارد، بلکه تنها ابزار و وسیله حل و فصل منازعات اجتماعی است. بنابراین، تازمانی اعتبار دارد که نقش مثبت و سازنده‌ای در جامعه داشته باشد، ولی در صورتی که کار ویژه منفی، مانند تجاوز به حقوق اقلیت به خود گیرد، اعتبار نخواهد داشت و پیروی از آن روا نخواهد بود.

پژوهشگر ارجمند آقای دکتر محمد جواد صالحی با تکیه بر آموزه‌های دینی کوشیده است تا پس از بررسی مبانی و ویژگی‌های دموکراسی و مردم‌سالاری دینی به میزان اعتبار رای اکثریت از دیدگاه اسلامی بپردازند. وی با تبیین مبانی و ویژگی‌های نمایندگی و انتخابات و اهداف حکومت اسلامی، یافته‌های پژوهشی خود را با اخلاص و تواضع و با امید به کارگیری آن در رسانه، تقدیم اصحاب رسانه کرده است. با سپاس از نویسندگان قدر، بررسی‌های علمی ایشان را راه توشه فرهنگ‌سازان ارجمند می‌سازیم.

أَنه وَلِيّ التَّوْفِيقِ

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پیش‌گفتار

رشد شهر نشینی، رفاه نسبی، گسترش تکنولوژی‌های ارتباطی و آگاهی‌های عمومی، قابلیت و توانایی مردم را در زمینه تأثیرگذاری بر حکومت افزایش داده و سطح مشارکت سیاسی و نقش‌آفرینی شهروندان را ارتقا بخشیده است. امروزه، نظام‌های مردم‌سالار، جایگاه ویژه‌ای در افکار عمومی یافته و مشروعیت و مقبولیت حکومت‌های استبدادی با چالش‌های اساسی روبه‌رو شده است. بنابراین، پویایی و بالندگی نظام‌های دولتی ایجاب می‌کند که با بازبینی جایگاه مردم در ساختار حکومت، تعریف درستی از آن به دست دهند.

در این میان، تبیین جایگاه و نقش مردم در نظام دینی، اهمیت ویژه‌ای دارد. نظام مردم‌سالار دینی، روابط دو سویه و تعاملی با مردم دارد و نقش جامعه در حکومت اسلامی در تمامی فرایندهای به‌دست‌گیری و اجرای قدرت و نظارت بر آن حیاتی است. در این نوع حکومت، رابطه مردم و حاکمیت بر اساس امانت، صداقت و خدمت است و هرگونه روحیه غرور، فخر فروشی و استبداد به شدت نهی شده است، ولی متأسفانه تا زمان حاضر، اندیشه و ران دینی فرصت طرح و ارائه ارزش‌های حکومت اسلامی را نداشته‌اند و تک صداهایی نیز که از مراکز دینی برخاسته است، در هیاهوی تبلیغات بیگانگان محو شده است.

پژوهش حاضر در این راستا نگاشته شده و پژوهنده کوشیده است با تکیه بر منابع دینی و اندیشه‌های اندیشمندان معاصر دینی جایگاه و نقش مردم در حکومت اسلامی را تبیین و ارائه کند.

روش پژوهش، ترکیبی از تحلیل و توصیف است. در آغاز، واژه دموکراسی به عناصر اساسی این واژه تحلیل شده و بخش‌های کتاب به اجزا و مؤلفه‌های آن اختصاص یافته است. در هر بخش، ویژگی‌ها، پیشینه، اهمیت و کار ویژه این عناصر، بررسی و با تکیه بر منابع دینی و آرای اندیشمندان دینی معاصر، نسبت آن با مفاهیم دینی ارزیابی شده است. بخش پایانی نیز شیوه‌های تعمیق و گسترش مردم سالاری دینی را ارائه می‌دهد.